

Het kerkgebouw van de Gereformeerde kerk van Oostwold

Aart de Goojer

INLEIDING

Sinds enige tijd (juni 2001) mag onze kerk zich tooien met het predikaat *Rijksmonument*.

Natuurlijk weten we allemaal, dat we een mooie, knusse kerk bezitten.

Maar waarom is nu juist onze kerk Rijksmonument geworden?

Ik heb de rapporten hierover niet gelezen en weet dus niet, waarom de Rijksdienst voor de Monumentenzorg hiertoe besloten heeft, maar ik kan wel een aantal zaken opnoemen waarom het kerkgebouw waardevol is.

Mijn artikel zal vooral over het gebouw zelf gaan.

Over de aparte plaats en de bijzondere architectuur.

Over de voorgeschiedenis zal ik slechts enige woorden wijden.

Voor meer informatie hierover, verwijs ik u naar Peter Akkerman.

Ik dank zowel Peter Akkerman als Griet Boven voor de informatie en documenten betreffende het kerkgebouw, die ik van hen heb gekregen.

VOORGESCHIEDENIS

De Gereformeerden van Oostwold bezaten al sedert de Doleantie (1886) een eigen kerkgebouw aan de Noorderstraat.

In de jaren'20 van de vorige eeuw was de gemeente Oostwold zó gegroeid, dat een nieuw, groter kerkgebouw nodig was.

Hiervoor moest een nieuw bouwterrein gevonden worden. Dit bleek lastig.

Tenslotte werd besloten de grond naast de oude pastorie aan de Goldhoorn aan te kopen van de fam. Knotnerus, die op nr. 10 woonde.

Zoals een aantal van u nog zal weten stond deze pastorie, een groot 19^e eeuws herenhuis, op de plek voor Ons Gebouw.

AMSTERDAMSE SCHOOLSTIJL

De commissie die de nieuwbouw begeleidde, koos voor een architectenbureau dat gebouwen ontwierp in de stijl van de Amsterdamse School.

Deze stijl is genoemd naar de stad, waar hij rond de Eerste Wereldoorlog ontstaan is, Amsterdam.

Deze stijl werd in Amsterdam veelvuldig toegepast, niet alleen voor losse gebouwen, maar vooral ook voor woningbouw in de grote nieuwbouwwijken, die hier na 1918 verrezen.

De stijl kenmerkte zich, vooral in het begin, door een rijke variatie aan vormen, soorten materialen en het gebruik van opvallende kleuren.

Door het gebruik van veelvormige elementen ontstonden afwisselende gevelontwerpen.

Rechthoekige en gebogen muurvlakken, veelhoekige en halfronde elementen en golvende lijnen werden daarbij toegepast.

Het spel van licht en schaduw dat deze elementen op de gevel veroorzaakten was daarbij onderdeel van het ontwerp.

De gevels werden opgetrokken uit baksteen in verschillende vormen en kleuren.

Ze werden verfraaid met ornamenten in bak- en natuursteen, beton en hout.

Daarnaast werden gekleurde tegels toegepast als decoratie en in de ramen kwam gekleurd glas-in-lood.

Kostbaar teakhout werd gebruikt voor deuren.

Het kleurgebruik was opvallend: hout en pleisterwerk werden geschilderd in een veelvoud van kleuren als blauw, lila, paars, rood, olijfgroen, lichtgroen, okergeel.

Dezelfde kleuren werden gebruikt voor het glas-in-lood. De architecten beperkten zich in hun ontwerpen niet tot de plattegronden en de gevels of de keuze van de materialen, maar bemoeiden zich met alles, tot de kleinste details aan toe.

Daarbij hielden ze nauwelijks rekening met bestaande bouwmaterialen.

Van baksteen tot deurkruk, alles werd speciaal voor een bepaald gebouw ontworpen en gemaakt.

Hoewel de nadruk van de ontwerpen op de gevels lag, werd er ook veel aandacht aan de plattegronden en interieurs gegeven.

In de interieurs keerden de elementen, die in de gevelontwerpen werden toegepast, terug.

Dezelfde vormen, dezelfde materialen, dezelfde decoraties en kleuren.

De Amsterdamse schoolstijl was een dure stijl.

Het toepassen van een grote variatie aan soms kostbare materialen en het feit dat veel zaken speciaal voor een gebouw ontworpen werden en dus afweken van de standaardmaten en -vormen zorgden hiervoor.

De stijl van de Amsterdamse School verspreidde zich na 1920 over het gehele land en werd ook in Groningen erg populair.

De stijl werd ontwikkeld door architecten met een vooruitstrevende levensvisie, zoals socialisten en antroposofen, en werd populair bij opdrachtgevers die een socialistische of in ieder geval vooruitstrevende visie op het bestaan deelden.

Daarom kent bijvoorbeeld de stad Groningen, met zijn socialistische meerderheid, ook zoveel wijken in Amsterdamse Schoolstijl.

In de loop van de jaren '20 werd de stijl minder uitbundig: de gebogen en golvende vormen werden afgezwakt of verdwenen ten gunste van strakkere vormen als cirkels, kubussen, rechthoeken en vierkanten.

Dit alles onder invloed van kunstrichtingen als het Kubisme en De Stijl, waarbij de nadruk kwam te liggen op strakkere vormen als de lijn, de cirkel, het vierkant, de rechthoek en de kubus.

Vooraf na de economische crisis van 1929 kwam hier het element van kostenbesparing overheen.

Daarnaast gaven architecten natuurlijk een persoonlijke draai aan de stijl door hun voorkeur voor bepaalde stijlelementen.

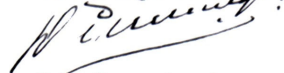
Zo is er nogal wat variatie binnen de stijl die we Amsterdamse Schoolstijl noemen.

g en van de voltooiing van het werk kennis moet
even aan den gemeenteopzichter .

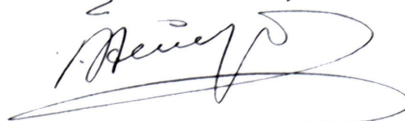
M I D W O L D A , 22 F e b r u a r i 1930 .

BURGEMEESTER & WETHOUDERS der
gemeente M i d w o l d a ,

De Burgemeester,

De Secretaris,

Er mag gebouwd worden.....

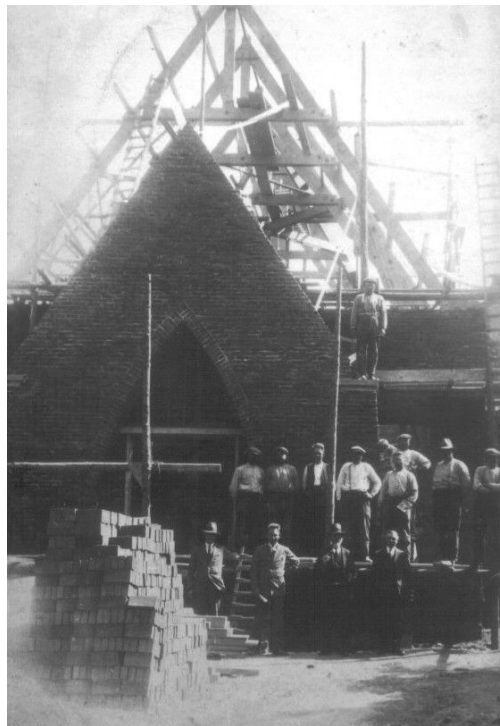
GEREFORMEERDE KERKBOUW

Niet alleen in Oostwold, maar in heel Nederland was in de jaren twintig en dertig van de twintigste eeuw behoefte aan nieuwe Gereformeerde kerkgebouwen.

Er moesten kerken komen in de nieuwbouwwijken van de snelgroeiende steden en de bestaande gebouwen waren te klein geworden.

Hoewel tegengesteld aan het sobere karakter van het gereformeerde calvinisme, was de uitbundige, kostbare stijl van de Amsterdamse School daarbij favoriet.

Deze stijl drukte het beste de belangrijke rol uit die de gereformeerden in de Nederlandse samenleving waren gaan spelen.

ARCHITECTENBUREAU VAN WIJK EN BROOS

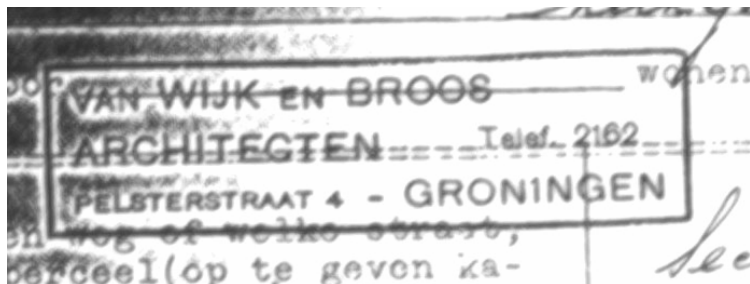
De bouwcommissie van gereformeerd Oostwold koos voor het architectenbureau Van Wijk en Broos te Groningen. Dit was een jong bureau, opgericht in 1926 door de architecten Derk Broos en C. van Wijk.

Derk Broos was opzichter geweest bij Egbert Reitsma. Het bureau ontwierp, beïnvloed door het werk van Reitsma, onder andere een aantal gereformeerde kerken, waaronder die van Oldehove (1929).

Naast invloed van Reitsma zien we bij de kerk van Oostwold ook invloed van het werk van de Amsterdamse kerkbouwer B.T. Boeyinga.

De kerk van Oostwold werd voltooid in 1930 en de bouw kostte destijds f17.500,--.

De documenten uit het archief van Scheemda, die bij de ontwerptekeningen bewaard worden, zijn ondertekend door de architect Van Wijk, maar of er bij het ontwerp ook een inbreng van Broos is geweest, is mij niet bekend. Gezien zijn relatie met de kerkbouwer Reitsma, zou je vermoeden, dat Broos de aangewezen persoon is geweest, om een kerk te ontwerpen.

Het stempel van het architectenbureau op de 'Beschrijving behorende bij de aanvraag om vergunning voor het bouwen van een kerkgebouw'

HET KERKGEBOUW

DE PLEK

Of architect en bouwcommissie dit nu gewild hebben of niet, het kerkgebouw verrees op een bijzondere plek aan de noordrand van het dorp.

Wanneer je over de Goldhoorn het dorp nadert, zie je dat het gebouw met de hoge naaldspits, naast het hervormde kerkgebouw, een prominente plaats inneemt.

Het gebouw staat op de rand van de zandrug waarop Oostwold ligt.

Letterlijk op het randje: de voorgevel is minder hoog dan de achtergevel.

De kerk is vrij ver naar achteren gebouwd.

Hierdoor ontstond ruimte voor een plechtige opgang in de vorm van een pad, omzoomd met plantsoenen.

HET EXTERIEUR

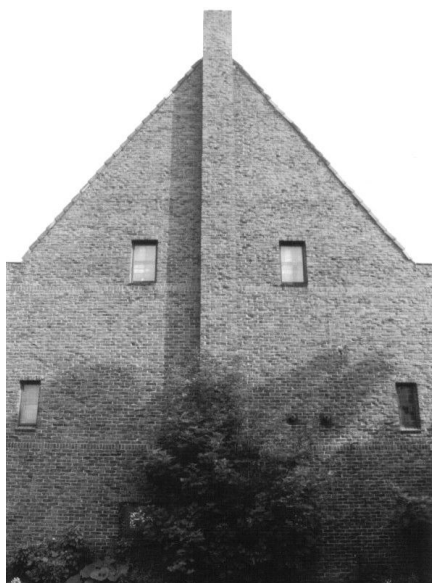
Op het eerste gezicht staat hier een rijzig, stoer gebouw. De blokachtige vormen, de donkere baksteen, de, in verhouding met het muurwerk, kleine vensteropeningen en de hoge kappen dragen bij aan deze indruk.

De kerk doet enigszins denken aan een middeleeuwse vestingkerk of aan een steenhuis, een verdedigbare middeleeuwse woontoren.

Ook roept het gebouw herinneringen op aan de Groningse en Oostfrieze dorpskerken met hun dikke bakstenen muren.

Vooraf aan de achterzijde maakt de kerk een rijzige indruk, door het niveauverschil tussen de Goldhoorn en het achterliggende terrein.

Het niveauverschil was zo groot dat onder de achterzijde van het gebouw, onder de preekstoel, een hoge kelder aangebracht kon worden, die van buiten toegankelijk was.

Achterzijde kerk

Zoals hierboven al aangeduid, wordt de stoere, strenge uitstraling van het gebouw mede bepaald door het veelvuldige gebruik van vierkante en rechthoekige vormen in het ontwerp.

Deze gesloten strengheid wordt doorbroken door de uitbouwen links en rechts.

Letterlijk doorbroken: de zijgevels bestaan uit drie gebroken, geknikte muurvlakken, elk met drie grote rechthoekige vensteropeningen.

De driezijdig gesloten uitbouwen roepen herinneringen op aan gotische kerkjes, met hun driezijdig gesloten oostgevels.

Ook het gecompliceerde dak, samengesteld uit verschillende, geknikte dakvlakken, doorbreekt de rechtlijnigheid van de hoofdvorm.

Het metselwerk is geheel uitgevoerd in mondsteen: bakstenen die 'te' dicht bij het vuur hebben gelegen en daardoor vervormd en donker gekleurd zijn.

Het gebruik hiervan versterkt niet alleen het beeld van strengheid, maar geeft de gevels ook een bepaalde levendigheid.

Grappig te vermelden is, dat het gebruik van deze steen niet een idee van de ontwerpers is geweest, maar van H.B. Meijer, architect van de gemeente Midwolda.

Doordat het houtwerk van de gootlijsten geschilderd was in een donkere kleur groen, waren het ondergeschikte, horizontale elementen in de compositie.

Nu doorbreken de witgeschilderde gootlijsten juist de eenheid van de compositie.

Rond de kerk lopend doet het gebouw zich steeds anders aan je voor.

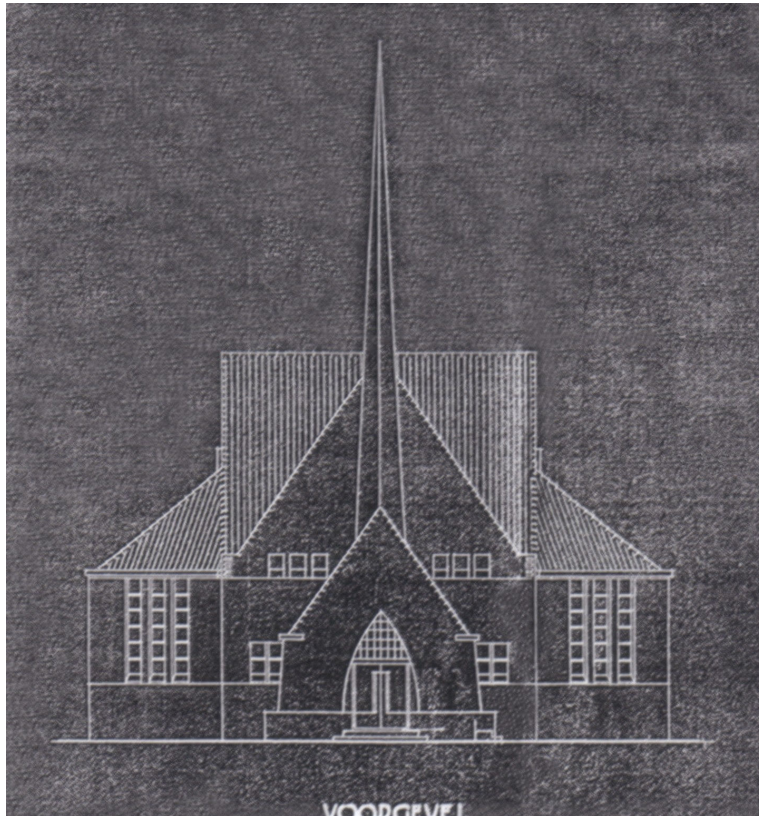
Op het eerste gezicht lijkt het te bestaan uit een hoofdruimte met aan weerszijden driekantig gesloten zijarmen. Maar net wanneer je denkt de vorm van het kerkgebouw te snappen, wordt je op het andere been gezet door de ingewikkelde kapvorm die de ruimte overspant en samentrekt.

De architectuur lijkt steeds in beweging te zijn.

Rechter zijgevel

DE VOORGEVEL

Afb. 1. Voorgevel

We bereiken de kerk via het pad ernaar toe.

Aan het einde hiervan verheft zich de voorgevel van het gebouw.

De beplanting in de plantsoenen aan weerszijden van het pad zijn nu zo hoog, dat de voorgevel omlijst wordt door groen.

Dit geeft de kerkgang een gewijd karakter.

De architect heeft de gevel en daarmee het kerkgebouw een speciaal effect meegegeven.

Enerzijds staat het gebouw stevig verankerd in de bodem, anderzijds suggereert de gevel door zijn vormgeving een krachtige, omhoog strevende beweging.

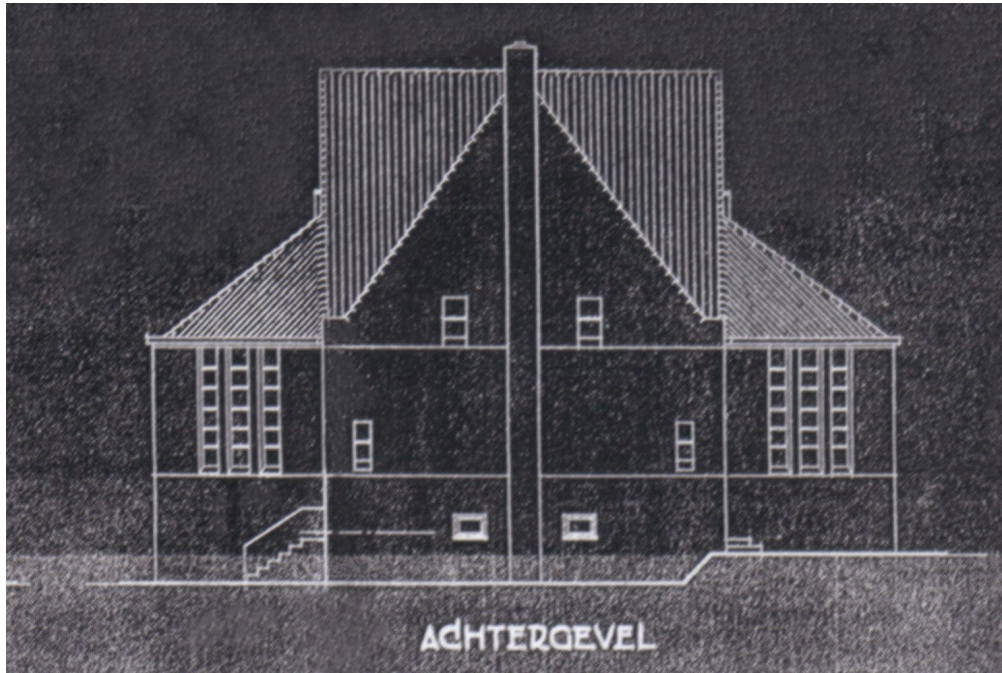
Je zou hierin een symbool kunnen zien voor een nuchter, in de aarde gefundeerd geloof dat naar de hemel streeft.

Dit effect wordt bereikt doordat de onderzijde van het ingangsportaal breder is dan de bovenzijde, door het toepassen van topgevels boven ingangsportaal en hoofdgevel met een steile kaphelling (meer dan 45°), door het bovenlicht in de vorm van een spitsboog boven de deur en, niet in de laatste plaats, door de hoge, slanke naaldspits (22 .10 m boven maaiveld) die het ingangsportaal bekroont.

De dynamiek van de gevel zou je haast doen vergeten dat de ontwerper een aantal kenmerken van een kerkgebouw heeft genomen en die heeft bewerkt tot een eigen compositie.

De hoge topgevels boven het portaal en op de hoofdgevel, het gotische venster boven de ingang en de naaldspits zijn alle elementen die verwijzen naar de gotische kerkarchitectuur.

DE OVERIGE GEVELS

Afb. 2. Achtergevel

Ook van de overige gevels kan gezegd worden dat uitgegaan is van bestaande, traditionele vormen.

De architect heeft deze vormen echter bewerkt, vervormd, verwrongen, uitgerekend zodat nieuwe vormen zijn ontstaan.

De achtergevel (afb. 2) is nog het meest traditioneel.

Deze doet denken aan de achtergevels van middeleeuwse huizen: de gevel wordt in tweeën gedeeld door een schoorsteen.

Aan weerszijden hiervan vier kleine rechthoekige vensters waarvan de bovenste twee naar het midden toe verspringen. De gevel wordt afgesloten door een steile topgevel.

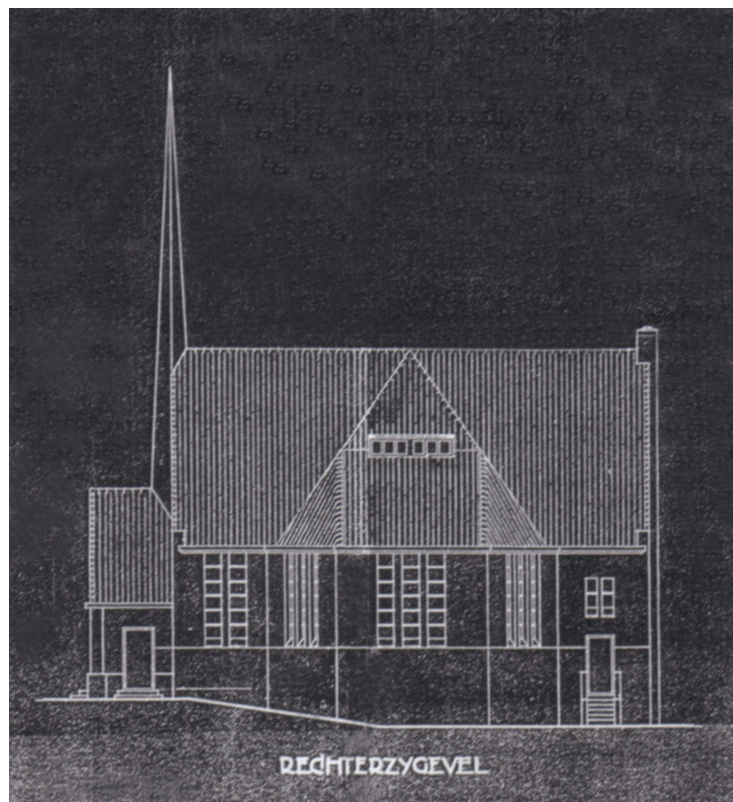
In het ontwerp van beide zijgevels lijkt de traditie geheel overboord te zijn gezet.

In hun dynamiek doen zij denken aan de voorgevel.

De hoekigheid van het gebouw wordt opengebroken door de driezijdig gesloten uitbouwen met hun grote vensters, ik heb het al eerder genoemd.

De ingewikkelde kapvorm benadrukt enerzijds een hoofdruimte tussen voor- en achtergevel door de hogere nok en spreidt zich uit over de aanbouwen.

Het getal drie van de drie maal drie verticale vensterstroken heeft ongetwijfeld een symbolische betekenis (afb. 3).

Afb. 3. Rechter zijgevel

INTERIEUR

Via de hoofddeur komen we het ingangsportaal binnen. Hier vallen vooral het spitsboograam met glas-in-lood op, dat het portaal verlicht en de rode glas-in-loodraampjes in de beide (van oorsprong blauwe) deuren die de kerkruimte in leiden.

Door deze raampjes kan men al zien hoeveel mensen er in de kerk zitten en wie er al zijn...

Het rode glas verhindert dat teveel licht van het portaal de kerk binnenkomt.

In het muurvlak tussen beide deuren is een natuurstenen gedenkplaat uit 1889 ingemetseld.

Deze is afkomstig uit het oude kerkgebouw.

Een rechthoekige plaat, waarin door middel van zwarte verf een ovaal is uitgespaard.

Centraal hierin in zwarte letters de tekst:

De HEERE is onze Rechter,
De HEERE is onze Wetgever,
De HEERE is onze Koning;
HIJ zal ons behouden.

Boven in het ovaal: **GEBOUWD** in den jare **MDCCCLXXXIX** en onderin: **Jes. XXXIII : XXII**.

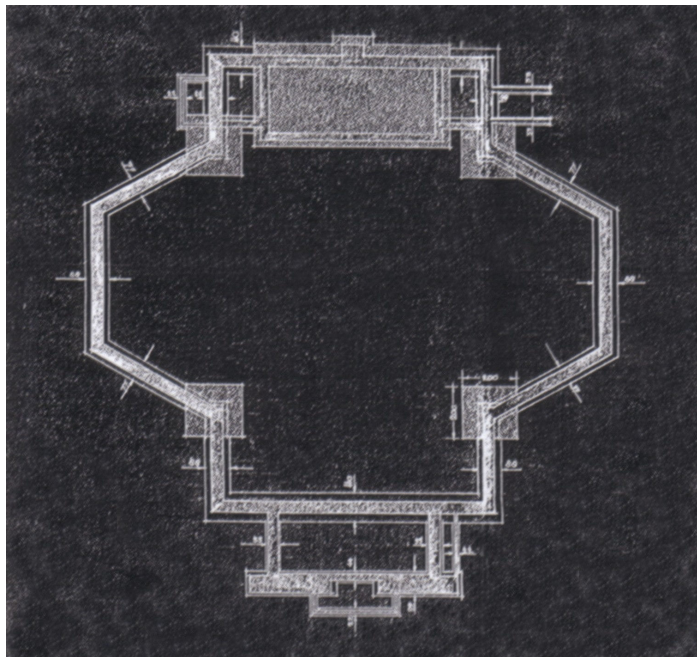
Onder de oude gedenkplaat een plaat met de tekst: **GEBOUWD 1930**.

Opmerkelijk is dat het interieur van de kerkzaal een geheel andere indruk geeft dan plattegrond en buitenzijde van het gebouw suggereren.

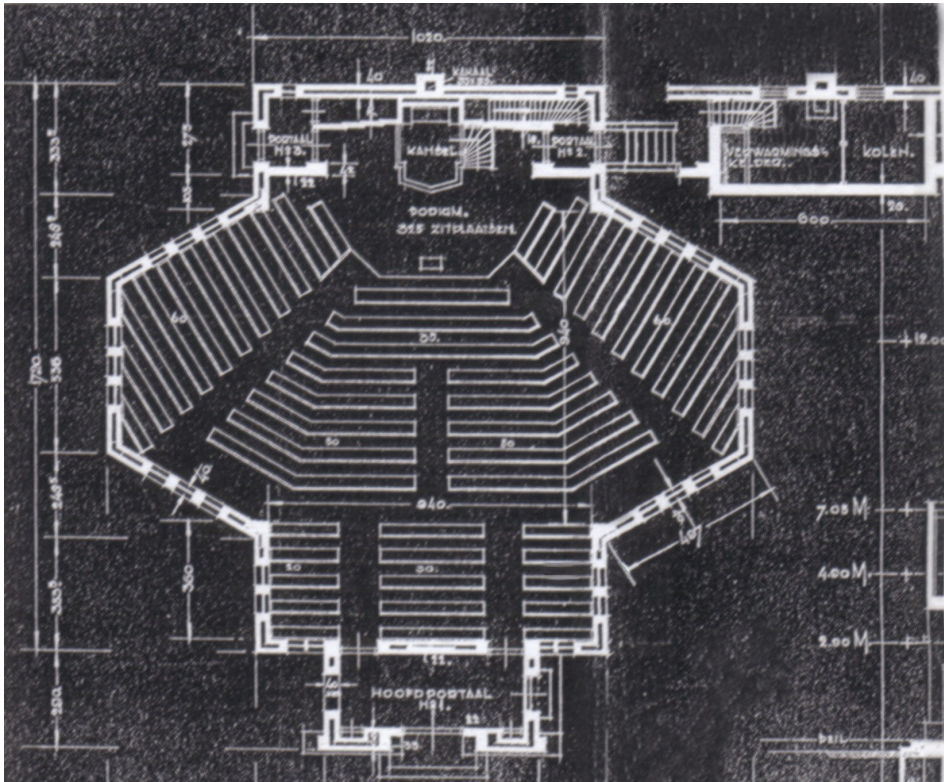
De nadruk op de lengteas met uitgebouwde zijarmen is hier vervangen door een nadruk op de breedte.

De plattegrond van het gebouw bestaat uit een hoofdruimte met twee driezijdig gesloten aanbouwen: een kruisvormige plattegrond (afb. 4).

Afb. 4. Plattegrond (fundering)

De architect heeft door de halfronde opstelling van de banken rond de preekstoel en door het naar voren schuiven van de preekstoel, de kerkzaal in, de kruisvormige plattegrond met driezijdig gesloten armen tot een waaivormige plattegrond omgevormd (afb. 5).

Afb. 5. Plattegrond met bankenplan en kansel

Door de 18 grote rechthoekige vensters valt veel zonlicht in de ruimte.

De roze baksteen en witgepleisterde vlakken van de muren versterken de lichte indruk die het interieur maakt.

Het huidige lichte interieur wijkt nogal af van de oorspronkelijke situatie.

Vroeger moeten de kleuren meer harmonisch op elkaar afgestemd zijn geweest en het contrast tussen lichte en donkere kleuren was groter.

Dit maakte het interieur weliswaar donkerder, maar ook kleurrijker en meer besloten.

De kerkruimte is geheel ontworpen rondom het Woord. Centraal staan niet, zoals in de rooms-katholieke kerk het altaar, maar preekstoel, doopvont en orgel, de belangrijkste onderdelen van het protestantse kerkinterieur van die tijd.

Door een aantal middelen toe te passen heeft de architect er niet alleen voor gezorgd dat de afstand tussen kerkgangers en predikant, tussen gemeente en Woord en sacrament, zo klein mogelijk is en dat iedereen ongehinderd zicht heeft op de kansel, maar ook dat alle aandacht naar dit centrum getrokken wordt.

De rol van het orgel als begeleider van de gemeentezang vereiste een plek waarop de organist zo optimaal mogelijk contact had met predikant en gemeente.

Wanneer we kijken naar de plattegrond zien we dat de kansel en het orgel een plaats kregen centraal tegen de zuidelijke gevel van de zaal.

Niet ver hier vandaan werd het doopvont opgesteld.

Via twee achteringangen kwamen predikant en kerkenraad de kerk binnen.

Doordat de preekstoel ten opzichte van de zuidgevel naar voren, de kerkruimte in, geschoven is, is een ondiepe T-vormige kerkzaal ontstaan.

De driezijdig gesloten armen vormen de liggende balk van deze T en maken van deze ruimte nog eens een brede ruimte.

Hierdoor is de afstand tussen kerkgangers en predikant nergens erg groot.

Het is een geborgen, knusse ruimte.

Deze geborgenheid wordt versterkt door de driezijdig geknikte wanden links en rechts die de kerkganger als twee gebogen armen omvatten.

De oorspronkelijke warmere kleurstelling van het interieur vergrootte het gevoel van geborgenheid nog eens.

De banken zijn in een waaivorm rond de kansel geplaatst.

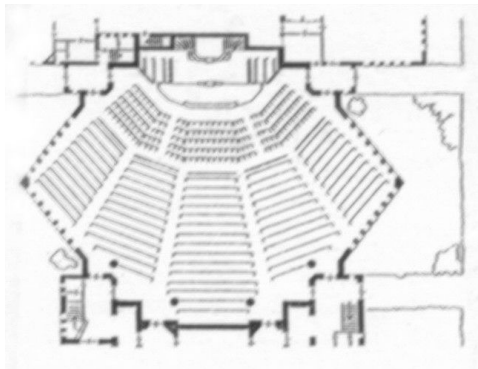
Deze waaivorm sluit mooi aan bij de geknikte zijmuren. De waaivorm vormt samen met de licht oplopende kerkvloer voor een zo optimaal mogelijk zicht van de kerkgangers op kansel en doopvont.

Abraham Kuiper zelf kwam met het idee de hellende vloer over te nemen uit de bioscooparchitectuur.

Goed zicht vanaf alle plaatsen is immers het kenmerk van een goede bioscoopzaal!

De vorm van de zaal, ondiep en breed, de opstelling van de kerkbanken en de licht hellende vloer zorgen ervoor dat kansel, doopvont en orgel voor geen van de kerkgangers ver weg zijn en dat het zicht hierop zo optimaal mogelijk is. Hoogst waarschijnlijk hebben Van Wijk en Broos het idee van de waaivormige kerkzaal ontleend aan het werk van bekende gereformeerde architecten als Boeyinga en Reitsma, bij wie Broos opzichter was.

In 1924 ontwierp B.T. Boeyinga een gereformeerd kerkgebouw voor Amsterdam-Zuid met zo'n waaivormige plattegrond en een jaar later verrees van zijn hand de Koningskerk in Haarlem, eveneens met een waaivormige kerkzaal.

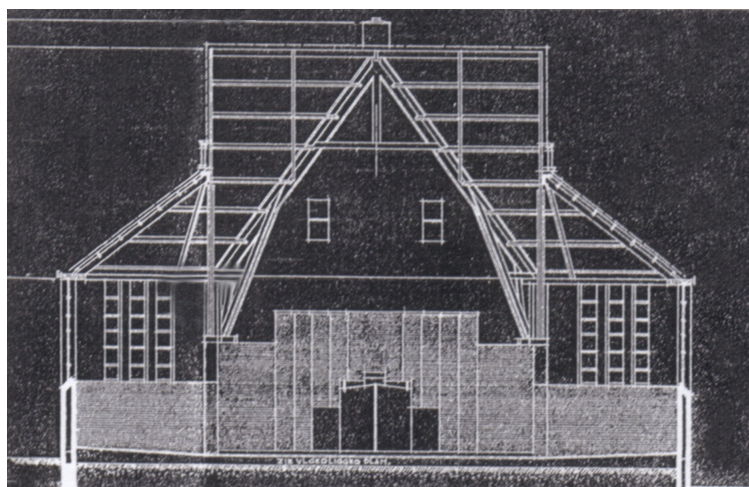
De in 1932 gebouwde Pelikaankerk te Leeuwarden van Reitsma heeft eveneens een plattegrond welke aan die van Oostwold doet denken (zie afbeelding hiernaast).

Niet alleen in de plattegrond is de kerkzaal geheel georganiseerd rond kansel, orgel en doopvont. Ook in het ontwerp van de wanden, vooral van de zuidwand, passen Van Wijk en Broos een aantal middelen toe die enerzijds de concentratie van de kerkganger moeten sturen richting het Woord en die anderzijds de bijzonderheid van de kansel, als plaats van het Woord benadrukken (afb. 6).

Deze middelen doen mij enigszins denken aan trucs die de architect Gian Lorenzo Bernini in de 17^e eeuw toepaste in zijn kerk Sant' Andrea al Quirinale.

Door allerlei architectonische middelen werd de aandacht van de kerkganger onverbiddelijk richting altaar gestuurd. Tegelijkertijd werd het altaar, als heilige plaats, geïsoleerd van de kerkzaal.

Deze dubbele beweging treffen we ook aan in Oostwold.

Afb. 6. Zuidelijke wand van de kerkzaal, met daarop aangegeven de delen in schoon metselwerk (streepjes) en de kansel

De geknikte wanden links en rechts geven de ruimte niet alleen geborgenheid, maar vangen als het ware de blik van de kerkganger op en stuurt deze naar de kansel, het belangrijkste onderdeel van de ruimte.

Naar de kansel toe wordt het deel van de achterwand dat uitgevoerd is in schoon metselwerk trapsgewijs groter ten opzichte van de gepleisterde muurvlakken.

De kansel, middelpunt van de aandacht, wordt echter tegelijkertijd geïsoleerd van de kerkruimte.

Vier verticale elementen in schoon metselwerk, aan weerszijden van de preekstoel verspringen, van buiten naar binnen, naar achter en vormen zo een nis.

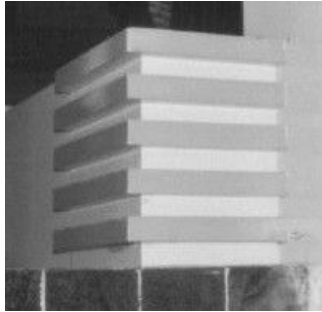
Deze nis wordt aan de bovenzijde afgesloten door de krachtige horizontale band van het orgelbalkon.

De verspringende elementen hebben bovendien als effect dat de blik van de kerkganger als het ware de nis in wordt getrokken naar de preekstoel.

Het belangrijkste onderdeel van het gereformeerde kerkinterieur van die tijd, de preekstoel, krijgt zo een speciale plaats: enerzijds in de kerkruimte temidden van de gelovigen, anderzijds afgescheiden van de kerkruimte.

De vormgeving van de kansel is typerend voor de bouwtijd. De kansel is trapsgewijs opgebouwd uit, naar boven toe steeds kleiner wordende blokvormige elementen, eindigend in de lessenaar: de bovenste, kleinste rechthoek en drager van het Woord.

Je zou het middendeel, een doormidden gedeelde rechthoek, als verwijzing naar de geopende bijbel of naar de twee stenen tafelen met de Tien Geboden kunnen zien.

Het schilderwerk was in rood met gouden 'biesjes'.
Delen van de preekstoel zijn bekleed met olijfgroene tegels.
Deze tegels waren erg populair bij architecten die bouwden in de stijl van de Amsterdamse School.

Aan de architectonische afwerking van de binnenmuren is aandacht besteed.

Zoals al opgemerkt bestaan deze uit gemetselde vlakken in roze baksteen, evenwichtig afgewisseld met, in de huidige situatie, witgepleisterde vlakken.

In de vensters glas-in-lood in geometrische patronen van rechthoeken en vierkanten, waarin we de kleuren van het interieur terugzien.

Vormgeving en kleurgebruik in warme kleuren waren kenmerkend voor de periode waarin de kerk ontworpen is. Helaas zijn een aantal glasjes beschadigd en soms verdwenen.

Vooraf de kleine vierkante ruitjes in de verder gesloten noordgevel zorgen voor een sfeervol effect.

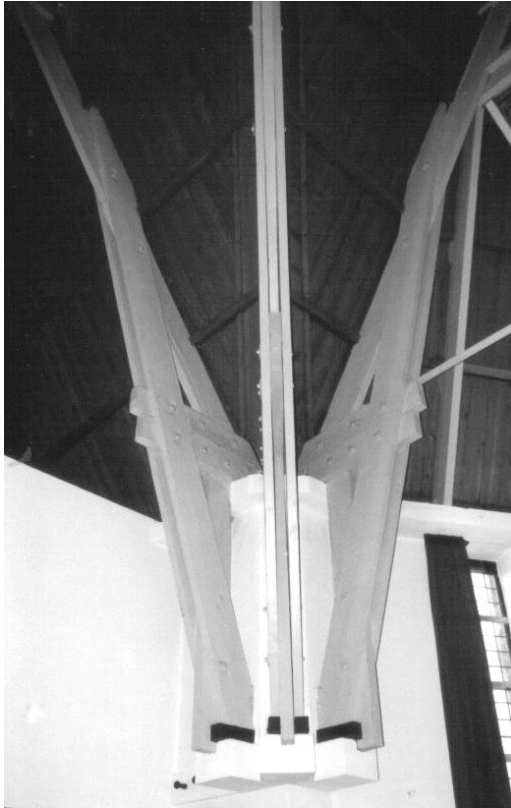
De houtconstructie die de kappen draagt is uitgevoerd in grenenhout.

Deze bestaat uit steeds drie gebintstijlen die op de vier hoeken van de armen ontspringen.

Telkens twee rechte en één diagonale.

Zij overspannen de kerkruimte en dragen de kap.

Ze rusten op betonnen consoles, versierd met zwarte blokken.

De voet van het gebint wordt vastgehouden door een stalen anker, met bouten en moeren in het hout bevestigd.

De kap is beschoten met geolied grenenhout.

Het contrast met het ongeverfde beschot heeft vroeger met het zachtpaars van de balken voor een spannender beeld gezorgd.

De crèmekleurig geverfde houtconstructie in combinatie met het ongeverfde dakbeschot geeft een nogal bleke, weinig sprekende kleurstelling.

Vermeldenswaard is de verlichting.

Deze past, wat stijl betreft, helemaal bij het kerkgebouw en is waarschijnlijk door de architecten ontworpen.

De oorspronkelijke verlichting bestaat uit een ronde centrale lichtkroon met een krachtige lamp en wandarmaturen, bestaande uit een verticale, smalle rechthoekige basis, waarop een aantal gloeilampen is bevestigd.

Vermoedelijk waren dit oorspronkelijk lampen van helder glas.

Naast de kansel, die al uitgebreid aan bod is gekomen, is het orgel een ander element dat de aandacht trekt.

Het gaat hier om een redelijk uniek instrument.

Het is in 1930 gebouwd door de firma Reil uit Heerde en is één van de twee overgebleven orgels van deze orgelbouw-firma met elektro-pneumatische tractuur.

Een ingewikkeld mechaniek zorgt er kort gezegd voor dat, als je een toets indrukt, er een stroompje naar het orgel gaat, dat een klep opent die vervolgens de lucht toelaat vanuit de windmotor in de pijp.

Dit mechaniek heeft als voordelen dat je de toetsen maar licht hoeft in te drukken om de pijp te laten klinken en dat de speeltafel niet tegen het instrument aan hoeft te staan.

De speeltafel kan dus op een voor de eredienst praktischer plek opgesteld worden.

In eerste instantie stond deze boven, rechts van het orgelfront, maar werd op verzoek van de organisten beneden geplaatst.

Zoals toentertijd gebruikelijk, staan de pijpen zonder kas, zonder beschermende houten omhulling, op het orgelbalkon opgesteld.

Dat had als voordeel dat je de vorm waarin de pijpen werden opgesteld kon aanpassen aan het ontwerp van de kerkzaal, zodat een mooie architectonische eenheid ontstond.

Dit heet een architectonisch orgelfront en bijna altijd werden deze fronten ontworpen door de architecten van het kerkgebouw.

Leuk om te weten is dat het orgel destijds aangeschaft is voor f7.200,-- en momenteel verzekerd is voor een waarde van ± 1 miljoen gulden!

Een deel van de kerkbanken vóór in de kerkzaal is verwijderd ten gunste van een podium.

De resterende banken stammen uit 1930.

Ze zijn nu deels chocoladebruin met grijswit, deels blauw met grijswit geschilderd.

Oorspronkelijk had de achterkant van de banken een ossebloed-rode kleur en de zitting en rugleuning waren van een beige-groene kleur.

OVERIGE VOORWERPEN IN HET INTERIEUR

In de nis achter de kansel een gekleurd wandkleed, in 1988 gemaakt door dames uit de gemeente ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de Gereformeerde Kerk in Oostwold/ Finsterwolde.

Het is uitgevoerd in verschillende naaldtechnieken.

Rondom in de kerkzaal kruiswegstaties, bestaande uit afbeeldingen van kunstwerken van de Argentijnse schilder en beeldhouwer Adolfo Pérez-Esquivel.

Deze kunstwerken maken deel uit van het hongerdoek *Op weg naar een nieuwe wereld* gemaakt in 1992.

Tegen de achtermuur van de kerkzaal vitrinekasten met daarin stola's en antependia in de vier liturgische kleuren van het kerkelijk jaar: groen, rood, wit en paars.

Deze dateren uit de vroege jaren '90 van de 20e eeuw en zijn eveneens gemaakt door dames uit de gemeente.

TOT SLOT

De Gereformeerde kerk van Oostwold is een markant gebouw.

Niet alleen door de bijzondere compositie van de buitenkant, maar ook door de aparte plattegrond en de werking van het interieur.

Het is mijns inziens één van de beste voorbeelden van een kerkgebouw in de Amsterdamse Schoolstijl buiten de stad Groningen.

Op zich al een reden om op de Monumentenlijst geplaatst te worden.

Uit historisch oogpunt niet minder waardevol is dat het interieur sinds 1930 nauwelijks gewijzigd is.

Eigenlijk bestaan de enige ingrijpende wijzigingen uit het verwijderen van een aantal kerkbanken en het naar beneden halen van de speeltafel van het orgel.

Kansel, orgel, meubilair, verlichting, glas-in-lood; dit alles dateert nog uit de bouwtijd.

Een kleinschalige restauratie, gericht op behoud, zou gewenst zijn.

Het zou mooi zijn wanneer daarbij de kapotte glas-in-loodruitjes gerepareerd of vervangen zouden worden.

Ook zou dan herstel van de oorspronkelijke kleuren van het hout- en pleisterwerk aan bod kunnen komen.

Ik denk dat, met deze kleine ingrepen, de harmonische architectuur van het gebouw, zowel in het exterieur als in het interieur opnieuw tot z'n recht zou komen.

Aart de Goojer
September 2005

BRONNEN

Peter Akkerman

Radbout van Beekum

*B.T. Boeyinga: Amsterdamse Schoolarchitect :
1886-1969.* Bussum, 2003

Griet Boven

Bouwdossier Gemeente Scheemda

P. Brood (red.) e.a.

Nieuwe Groninger encyclopedie: a-g. Groningen,
1999

J.J. Falize

*De kerkbouw tussen de wereldoorlogen : De
Amsterdamse School in: honderdvijftig jaar
gereformeerde kerkbouw /* Regn. Steensma; C.A.
van Swighem (red.) Kampen, 1986, pp. 75-88.

G. Houwen e.a.

100 jaar gereformeerde kerk Oostwold (Old.)

Gerrit Jong de en Cees van der Ploeg

*Gereformeerde kerken in de provincie Groningen,
deel 2 in: Groninger kerken, 10, nr. 3, 1993, pp.97*